

ΤΟ ΧΑΛΑΝΔΡΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Το κείμενο αυτό περιέχει στοιχεία που προέρχονται από το βιβλίο-αρχαιολογική έρευνα του Παναγιώτη Κων. Στουραίτη «ΧΑΛΑΝΔΡΙ 1821, ΟΙ ΑΦΑΝΕΙΣ ΗΡΩΕΣ», εκδόσεις Μίλητος.

Η Ελληνική Επανάσταση υπήρξε αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της ευρωπαϊκής ιστορίας του 19ου αιώνα, καθώς αποτέλεσε την αφετηρία για τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Με αφορμή την επέτειο των διακοσίων χρόνων, θα ταξιδέψουμε στο Χαλάνδρι της περιόδου αυτής, φωτίζοντας άγνωστες πτυχές της τοπικής ιστορίας. Ένα μικρό χωριό, που το 1810 δεν ξεπερνούσε τα 100 σπίτια. Ο χρονικογράφος John Hobhouse μας μεταφέρει νοητά αναφέροντας πως «μία ώρα μετά τους Αμπελόκηπους, το μονοπάτι περνούσε από ένα χωριό 100 περίπου σπιτιών, το οποίο βρισκόταν ανάμεσα σε ελαιόδεντρα και λεγόταν Calandri». Οι κάτοικοί του ήταν κυρίως αγρότες και βοσκοί. Καλλιεργούσαν

την εύφορη γη που τους είχαν παραχωρήσει οι νέοι (Οθωμανοί) ιδιοκτήτες με την ανάλογη αμοιβή. Ο μικρός αυτός οικισμός είχε αναπτυχθεί στα όρια του μεγάλου ελαιώνα που ξεκινούσε από το εκκλησάκι της Αγίας Άννας και έφτανε έως το σημερινό Μετρό της Αγίας Παρασκευής. Πλήθος από πορτοκαλιές και λεμονιές ολοκλήρωνε το ειδυλλιακό τοπίο. Η συνύπαρξη των κατοίκων με τους Τούρκους, αν και «αναγκαστική», δεν φαινόταν να είχε ιδιαίτερα προβλήματα, όπως μαρτυρούν τα ιδιωτικά συμφωνητικά της εποχής. Ο Μεμέτ Εφένδης, ο Χουσεΐν Ρήγγας, ο Ομέρ Μπαμπάλης, ο Κιαμήλμπεη, και αρκετοί άλλοι, είχαν τα κτήματά τους εκεί. Όταν όμως έφτασε η ώρα της Επανάστασης, οι κάτοικοι του χωριού άφησαν την ήρεμη ζωή και ύψωσαν το ανάστημά τους για τη λευτεριά. Ο πόθος αυτός κρατούσε από γενιά σε γενιά και είχε έρθει η ιερή αυτή στιγμή που όλοι περιμένανε.

Χαλανδραία χωρική, 1890.

Γηραιός Χαλανδραίος χωρικός, 1880.

ΚΑΙ Ο ΧΑΛΑΝΔΡΑΙΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

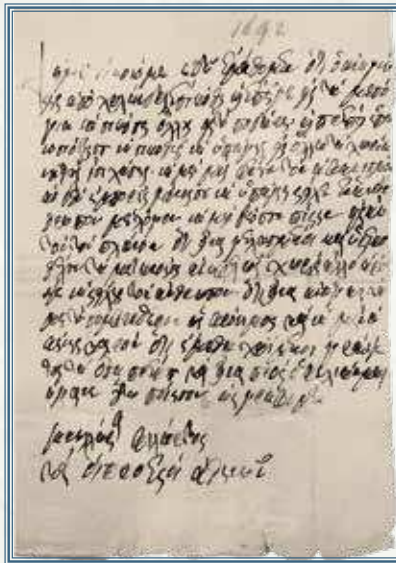
Τη νύχτα της 25ης Μαρτίου του 1821, όταν έγιναν γνωστά στην Αθήνα τα γεγονότα που είχαν διαδραματιστεί στον Μοριά, οι Αθηναίοι πρόκριτοι έστειλαν επιστολή σε κάθε χωριό της Αττικής ζητώντας από δύο δημογέροντες να έλθουν στην πόλη. Όταν έφτασαν, οι πρόκριτοι τους συμβούλευσαν να βρίσκονται σε ετοιμότητα και να συγκεντρωθούν στο Μενίδι, απ' όπου θα ξεκινούσαν να απελευθερώσουν την Αθήνα, μόλις τους ειδοποιούσαν. Κάπως έτσι αφηγείται ο Αθηναίος πρόκριτος Άγγελος Γέροντας την ετοιμασία της Επανάστασης στην Αττική. Στις 1 Απριλίου ο οπλαρχηγός Μελέτιος Βασιλείου από τη Χασιά, που ήταν μνημένος στη Φιλική Εταιρεία, ξεσήκωσε τους συγχωριανούς του. Λίγες μέρες αργότερα, ξεσηκώθηκαν και οι Μεσογείτες.

Σημαντικές πληροφορίες για την ατμόσφαιρα που επικρατούσε τις μέρες αυτές στην Αττική αναφέρονται σε τρία χειρόγραφα. Οι Τούρκοι είχαν συλλάβει από τις 10 Απριλίου του 1821 δώδεκα άτομα και τα κρατούσαν ομήρους. Ανάμεσά τους ήταν οι πρόκριτοι των Αθηνών, καθώς και άλλα σπουδαία πρόσωπα. Στις 15 Απριλίου, από την Ακρόπολη, στην οποία κρατούνταν, έγραψαν οι προεστοί και ο ιερομόναχος Σακελλάριος Φιλάρετος Τριανταφύλλης, που ήταν συγγρατούμενός τους, προς τον Άγιον Οικονόμο: «ο αναγνώστης από χαλάνδρι εσικόθη και επήγε εις τα μεσόγεια να σηκόση όλους εις το ποδάρι και πρέπει να σικοθής να υπάγεις εις όλλα τα χωρία να τους ισιχάσης... να μην δώσουν πίστη εις αυτόν τον πλάνον... κάμε το συμφερότερον ως φρόνιμος και να μην αφήνης καιρόν ότι ήμεθα χαϊμένοι...»

Όπως φαίνεται από το πρώτο χειρόγραφο, τα Μεσόγεια είχαν «σικωθεί στο ποδά-

ρι» ήδη από τις 15 Απριλίου. Γνωρίζουμε πως την ίδια περίοδο ο μητροπολίτης Αθηνών βρισκόταν στη Λειβαδιά και ο «Άγιος Οικονόμος» αντικαθιστούσε τον Μητροπολίτη. Ο Φιλάρετος γράφει εκ μέρους όλων των προκρίτων των ομήρων των Τούρκων, κάτω από την πίεση των περιστάσεων και πιθανόν κατά εντολή των Τούρκων.

Όσον αφορά το πρόσωπο του «Αναγνώστη» από το Χαλάνδρι παραμένει άγνωστο. Το όνομα αυτό ήταν κοινό εκείνη την εποχή. Αν και είναι σχεδόν απίθανο να πιστοποιηθεί η ταυτότητά του, η έρευνα μας οδήγησε σε τρεις Χαλανδραίους κατοίκους. Οι δύο από αυτούς εντοπίζονται σε έναν εκλογικό κατάλογο ψηφοφόρων του 1844. Στο έγγραφο της 11ης Μαΐου 1844, στον α.α. 9 συναντάμε τον Αναγνώστη Άγγελο 65 ετών, ενώ στον α.α. 24 βρίσκουμε τον Αναγνώστη Λάζαρο 50 ετών. Ο Αναγνώστης Άγγελος τον Απρίλιο του 1821 θα ήταν περίπου 42 ετών, σε αντίθεση με τον Λάζαρο, που ήταν αρκετά νεότερος (27 ετών). Ο τρίτος

Το χειρόγραφο με αρ. 1692 που αναφέρεται στον Αναγνώστη από το Χαλάνδρι. Απρίλιος 1821. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Χαλανδραίος είναι ο Αναγνώστης Ρουμπέσης, ο οποίος σκοτώθηκε το 1826 στην πολιορκία της Ακρόπολης. Συμμετείχε ως στρατιώτης στο σώμα του Μαρουσιώτη οπλαρχηγού Μήτρου Λίτζα και ο θάνατός του έχει καταγραφεί από τον αγωνιστή Νικόλαο Καρώρη στο ημερολόγιό του. Από τους τρεις παραπάνω μόνο ο Αναγνώστης Ρουμπέσης πιστοποιείται ότι συμμετείχε στην Ελληνική Επανάσταση, πιθανόν λοιπόν να είναι το πρόσωπο εκείνο που ξεσήκωσε τα χωριά των Μεσογείων. Αν και η ταυτοποίησή του Αναγνώστη δεν μπορεί να αποδειχθεί, η πράξη του φανερώνει τη δράση των Χαλανδραίων αγωνιστών από τις πρώτες κιόλας στιγμές της Επανάστασης.

ΣΤΙΣ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ ΤΟΥ 1821

Η επανάσταση στην Αττική δεν ήταν κάτι απλό, γιατί οι μεγάλες πεδιάδες δεν ήταν κατάλληλες για κλεφτοπόλεμο. Παρ' όλα αυτά, η σημαία της επανάστασης υψώνεται στην Αττική στις 25 Απριλίου του 1821 στο Μενίδι. Εκεί συγκεντρώνονται περίπου 1.200 Αρβανίτες. Από τη Χασιά έχουν ως αρχηγούς τον Μελέτη Βασιλείου και τον Μητρό Σκευά, από το Μενίδι τον Αναγνώστη Κιουρκατιώτη, από τα Μεσόγεια τον Γιάννη Ντάβαρη, και από τα Δερβενοχώρια τον Θανάση Σκουρτανιώτη. Αυτοί, τη νύχτα της 25ης Απριλίου, δύο ώρες προτού ξημερώσει, φτάνουν αθόρυβα στα τείχη των Αθηνών και εισβάλλουν από την πύλη της Μπουμπουνίστρας, στη σημερινή συμβολή των οδών Όθωνος και Αμαλίας. Ο οπλισμός τους είναι κάθε λογής, όπως για παράδειγμα, αξίνες, σούβλες, φτυάρια, ρόπαλα, τσεκούρια. Ακόμα και η ενδυμασία τους είναι παραξενή, φορώντας ψάθινα καπέλα, ρούχα στα οποία έχουν κρεμάσει μεταλλικά αντικείμενα, μαυρομάντηλα και πολλά αλλά.

Έτσι περιγράφει ο ιστορικός Φωτιάδης την όλη επιχείρηση: «Τη νύχτα, 25 με 26 του Απρίλη, ξεκίνησε ο Μελέτης Βασιλείου με τους ξωτάρηδες του από το Μενίδι. Από τους χίλιους διακόσιους μονάχα οι μισοί είχανε άρματα. Οι άλλοι κράταγαν μαχαίρια, σουβλιά, αξίνες και τσεκούρια. Όταν φτάσανε μπροστά στο τείχος, ανάμεσα στις πόρτες της Μπουμπουνίστρας και των Αγίων Αποστόλων, πρώτος κατάφερε ν' ανέβει σ' αυτό και να πηδήξει μέσα στην Πολιτεία ο Δημήτρης Σκορδίνος. Τον ακολούθησε ο Γιώργης Κουρτέσης, κι ας μην είχε όπλο. Ρίχνεται πάνω σ' ένα Τούρκο, αρπάζει το μαχαίρι του, τον σκοτώνει και παίρνει τ' άρματα. Οι δυο τους ανοίγουνε την πόρτα της Μπουμπουνίστρας. Οι χωριάτες της Αττικής ξεχύνονται μέσα στην Αθήνα φωνάζοντας: Χριστός Ανέστη! Λευτεριά».

Οι Τούρκοι φοβισμένοι κλείστηκαν στην Ακρόπολη, αλλά δυστυχώς οι προσπάθειες των Ελλήνων τελικά δεν είχαν αποτέλεσμα. Οι πολιορκημένοι δεν παραδόθηκαν, καθώς είχαν αρκετά εφόδια και κατάφεραν εν τω

μεταξύ να επικοινωνήσουν με τις δυνάμεις του Ομέρ Βρυώνη. Η πολιορκία λύθηκε το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, όταν οι τουρκικές δυνάμεις διέλυσαν τις ελληνικές, οι οποίες κατέφυγαν στη Σαλαμίνα και σε άλλες δύσβατες περιοχές. Στη συνέχεια, η Αττική λεηλατήθηκε και πολλά χωριά της ερημώθηκαν. Αργότερα, τον Οκτώβριο του 1821 ο Ομέρ Βρυώνης αποχώρησε από την Αθήνα με αποτέλεσμα οι κάτοικοι των χωριών να επιστρέφουν ξανά.

Επωφελούμενοι από την απουσία αυτή, οι δύο οπλαρχηγοί Αναστάσιος Λέκκας και Μητρός Σκευάς αποφάσισαν να οργανώσουν μια νέα εκστρατεία στην Ακρόπολη. Αρχηγός ορίστηκε ο Αναστάσιος Λέκκας, που καλεί τους κατοίκους της Αττικής να συγκεντρωθούν στο Χαλάνδρι και στο Μαρούσι για να προετοιμαστούν. Οι περισσότεροι ήταν άοπλοι ή χρησιμοποιούσαν ως όπλα αγροτικά εργαλεία. Οι Τούρκοι έμαθαν γρήγορα τα νέα και αποφάσισαν να τους επιτεθούν, γιατί θεώρησαν ότι –επειδή ήταν άπειροι στον πόλεμο και άοπλοι– θα τους νικούσαν εύκολα. Ένα απόσπασμα Τούρκων κατευθύνθηκε προς αυτά τα δύο χωριά για να ελέγξει την κατάσταση. Αν και δεν σημειώθηκε κάποια μάχη, είχαν από μια απώλεια εκατέρωθεν ύστερα από ανταλλαγές πυροβολισμών. Το απόσπασμα των Τούρκων αφού ολοκλήρωσε την αποστολή, επέστρεψε στην Αθήνα για να ενημερώσει τη διοίκηση.

Έτσι, στις 2 Νοεμβρίου του 1821, ένα τουρκικό σώμα 150 στρατιωτών οδεύει προς το Χαλάνδρι, όπως αναφέρει ο Σουρμελής περιγράφοντας τη μάχη, αλλά και σύμφωνα με τα πιστοποιητικά των οπλαρχηγών από τα ΓΑΚ, στα οποία η συμπλοκή αυτή αναφέρεται ως «μάχη του Χαλανδρίου». Λίγο έξω από το χωριό, τους Τούρκους «υποδέχονται με το πυρ και το σίδερο» 250 Έλληνες αγωνιστές. Η μάχη είναι σκληρή και θα διαρκέσει αρκετή ώρα. Τελικά, οι Τούρκοι θα ηττηθούν αφήνοντας πίσω τους 32 νεκρούς. Από το ελληνικό στρατόπεδο οι απώλειες είναι ελάχιστες· δύο μονάχα νεκροί, εκ

των οποίων ο ένας, δυστυχώς, είναι ο αρχηγός τους, ο Αναστάσιος Λέκκας. Όμως, η σημαντική αυτή απώλεια όχι μόνο δεν ανέτρεψε την όλη προσπάθεια, αλλά η νικηφόρα έκβαση της μάχης οδήγησε στην έναρξη της δεύτερης πολιορκίας της Ακρόπολης.

Βάσει των γεωγραφικών στοιχείων της περιοχής, η μάχη αυτή θα πρέπει να διεξήχθη στο πεδίο μεταξύ του γηροκομείου Αθηνών (Φιλοθέη) και της

ευρύτερης περιοχής της Αγίας Βαρβάρας Χαλανδρίου. Βέβαια, μια άλλη εκδοχή αναφέρει ότι η μάχη έγινε στο Παλιογέφυρο Αμαρουσίου, δηλαδή στην οδό Διονύσου, πίσω από το κτήριο του ΟΤΕ, αλλά είναι σχεδόν απίθανο να ισχύει, γιατί οι Τούρκοι ερχόμενοι από την Αθήνα μέσω της σημερινής λεωφόρου Κηφισίας και με κατεύθυνση προς το Χαλάνδρι συναντούν πρώτα τη διακλάδωση της Αγίας Βαρβάρας. Δεν έχουν λόγο να συνεχίσουν την πορεία τους επί της Κηφισίας, πρώτον γιατί η διαδρομή προς το Χαλάνδρι είναι συντομότερη μέσω της

σημερινής Εθνικής Αντιστάσεως (βλ. εικ.) και δεύτερον γιατί στο σημείο αυτό υπάρχει μεγάλη ορατότητα, καθώς απουσιάζει η βλάστηση. Αντίθετα, μετά από αυτή τη διακλάδωση, δεξιά και αριστερά από την Κηφισία και μέχρι το Μαρούσι υπάρχει πύκνωση του ελαιώνα, κάνοντας την πορεία τους ανασφαλής. Η εκδοχή στο Παλιογέφυρο θα είχε βάση μόνο αν οι Τούρκοι κατευθύνονταν προς το Μαρούσι. Ωστόσο, ο ιστορικός Διονύσιος Σουρμελής περιγράφει τη μάχη και ξεκαθαρίζει τις όποιες εικασίες: «Οι Τούρκοι δοκιμάσαντες την δύναμιν των ανωτέρω Αθηναίων, κρίνουσιν αναγκαίον τους κτυπήτωσι κατά κράτος όσον τάχος, πριν συνενωθώσι μετά και άλλων. Διό την επιούσαν Δευτέραν Νοεμβρίου εξερχόμενοι πρώϊ της Πόλεως επέκεινα των εκατόν πενήκοντα, απαντώ-

σι τους Αθηναίους εις το Χαλάνδριον, ένθα συσσωματωμένοι όντες περί τους διακοσίους πενήκοντα, εσκέπτοντο όπως έλθωσιν εις την Πόλιν, περιμένοντες εν τοτούτω και άλλους συμπολίτας. Και ιδόντες ούτοι τους έχθρούς πλησιάζοντας εις το χωρίον εναντίον αυτών, απομακρυσμένου μάλιστα από τε της Πόλεως και του Φρουρίου, τούς ενόμισαν έρμαιον της τύχης των, και πλήρεις πνεύματος

εκδικήσεως και ελπίδων χρηστών, τους υποδέχονται με το πυρ και το σίδηρον.»

Με βάση την παραπάνω περιγραφή, η μάχη φαίνεται πως διεξάγεται στα περίχωρα του οικισμού. Ο βασικός δρόμος που οδηγούσε στο Χαλάνδρι, την εποχή εκείνη, ήταν η «στράτα του Χαλανδρίου», δηλαδή η σημερινή Εθνικής Αντιστάσεως που προαναφέραμε. Στα νότια του χωριού υπήρχε ένας μεγάλος ελαιώνας, που ξεκινούσε από τη διασταύρωση της οδού Σαρανταπόρου με την Εθνικής Αντιστάσεως, στο ύψος όπου βρίσκεται σήμερα η Πρεσβεία της Ιαπωνίας, και έφτανε στα πρώτα στίπια του χωριού στην οδό Σώλων.

Έτσι οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως η τοποθεσία της μάχης, με βάση τα τότε γεωγραφικά στοιχεία, εντοπίζεται πριν από τον ελαιώνα, στην ευρύτερη περιοχή της Αγίας Βαρβάρας, καθώς εκεί η απουσία βλάστησης και η μεγάλη ορατότητα διευκόλυναν τις αψιμαχίες των συνολικά τετρακοσίων εμπλεκόμενων. Το πεδίο αυτό ορίζεται μεταξύ των οδών Σαρανταπόρου, Κόδρου, Λ. Κηφισίας, Εθνικής Αντιστάσεως, Τζαβέλα και Αποστολοπούλου. Η μάχη μέσα στον ελαιώνα δεν ήταν κάτι εφικτό. Πιθανόν το γεφυράκι που υπήρχε τότε ή το φυσικό οχύρωμα του ρέματος της Σαρανταπόρου να λειτούργησε ως σημείο ενέδρας των Ελλήνων αγωνιστών.

Και συνεχίζει ο Σουρμελής: «Η μάχη διαρκεί αρκετήν ώραν αλλά τέλος οι Τούρκοι μ'

Η διαδρομή των Τούρκων και το πεδίο μάχης στο Χαλάνδρι στις 2.11.1821. Χάρτης Kaupert (1883).

όλον ότι επολέμησαν ανδρείως, τρέπονται εις φυγήν αισχίστην, αποβάλλοντες πολλοί όπλα και ιμάτια, διά ν' αποτρέψωσι τους διώκοντας εις την λαφυραγωγίαν κατεδιώχθησαν όμως έως εις αυτάς τας πύλας της Πόλεως».

Οι Αθηναίοι τους κυνηγούν και τους καταδιώκουν μέχρι τις πύλες των Αθηνών, λογικά μέσω του προϋπάρχοντος δρόμου της σημερινής λεωφόρου Κηφισίας. Τότε, η Αθήνα ήταν περιμετρικά οχυρωμένη με τα τείχη που είχε κατασκευάσει, για λόγους ασφαλείας, ο Χατζή Αλής, μετά την επιδρομή του Γιαχόλιορη. Άλλη μια επιβεβαίωση έρχεται με το έγγραφο των οπλαρχηγών Μακρυγιάννη και Κριεζώτη το 1844, το οποίο συνοδεύει την αίτηση αριστείου του Χαλαν-

δραίου Νικόλαου Λέκα και πιστοποιεί πως ο συγκεκριμένος αγωνιστής συμμετείχε στη μάχη του Χαλανδρίου. Χωρίς καμία αμφιβολία, η μάχη έγινε εντός των ορίων της περιοχής του Χαλανδρίου και βάσει των στοιχείων που προαναφέραμε στην ευρύτερη περιοχή της Αγίας Βαρβάρας. Αυτή η σπουδαία νίκη των Ελλήνων και η ολοκληρωτική ήττα της τουρκικής δύναμης έγινε αφορμή για την έναρξη της δεύτερης φάσης της πολιορκίας της Ακρόπολης στις 3 Νοεμβρίου 1821. Οι Χαλανδραίοι, μαζί με τους Μαρουσιώτες, τους Μενιδιάτες, τους Χασιώτες και τους Μεσογειίτες ήταν παρόντες και πολέμησαν γενναία για την κατάληψη των Αθηνών.

Η πολιορκία της Ακρόπολης από τον Κιουταχί.
Ιωάννης Μακρυγιάννης – Παναγιώτης Ζωγράφος.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

(1826-1827)

Η Πολιορκία της Ακρόπολης αποτέλεσε μια κρίσιμη καμπή του αγώνα των Ελλήνων για ανεξαρτησία. Από τις 3 Ιουλίου του 1826 ο Κιουταχής με 10.000 ιππείς, πεζούς και πολλά πυροβόλα στρατοπέδευσε κοντά στην Αθήνα. Στις 5 Ιουλίου οι Έλληνες κατέλαβαν τον λόφο του Μουσείου ενώ οι Τούρκοι την Πνύκα, την Αγία Τριάδα, την Αγία Μαρίνα και τον Άγιο Αθανάσιο στο Θησείο, στις 6 Ιουλίου. Με αυτόν τον τρόπο, οι Τούρκοι περικύκλωσαν την Αθήνα και έκαναν καταδρομές. Δύο χιλιάδες ιππείς και πεζοί του Ασλάνμπεη συνεπλάκησαν στις 10, 11 και 12 Ιουλίου με τον Κριεζώτη και τον Βάσο, οι οποίοι εκστράτευσαν από την Ελευσίνα και ανάγκασαν τον εχθρό να υποχωρήσει, καίγοντας τη Μαγούλα και τη Μάνδρα. Στις 11 Ιουλίου οι Τούρκοι κατέλαβαν τον λόφο του Μουσείου και κατεδίωξαν τους Έλληνες. Την επόμενη μέρα αντεπιτέθηκε ο Γκούρας και έδιωξε τους Τούρκους, οι οποίοι υποχώρησαν στο στρατόπεδο της Μονής Πετραχί. Στις 13 Ιουλίου οι Έλληνες εξόρμησαν από την Ακρόπολη με αρχηγούς τον Γκούρα και τον Μακρυγιάννη και έτρεψαν τον εχθρό σε φυγή. Τους επόμενους μήνες έγιναν πολλές αψιμαχίες στην ευρύτερη περιοχή των Αθηνών

δυσκολεύοντας ακόμα περισσότερο την κατάσταση.

Οι δυνάμεις των πολιορκημένων Αθηναίων ανέρχονταν, περίπου, στους 1.400 άνδρες και ήταν αποφασισμένοι να πεθάνουν μέχρις ενός. Το στρατόπεδο της Αττικής, το οποίο είχε δημιουργηθεί με τόσες φροντίδες και τόσους αγώνες, σιγά σιγά διαλύθηκε. Το μοιραίο χτύπημα ήλθε με την ήττα των Ελλήνων στη μάχη του Αναλάτου-Φαλήρου

και την εκκένωση της Αττικής από τα επαναστατικά στρατεύματα. Η παράδοση της Ακρόπολης ήταν αναπόφευκτη, παρά τη δεκάμηνη ηρωική άμυνα και τις μεγάλες απώλειες πολεμιστών. Η Ακρόπολη παραδόθηκε στις 25 Μαΐου 1827 και οι πολιορκημένοι επιβίβαστηκαν σε γαλλικά και αυστριακά πλοία με προορισμό τη Σαλαμίνα. Στη διάρκεια της πολιορκίας της Ακρόπολης συμμετείχαν οι Χαλανδραίοι: Αναστάσιος Ζάπας, Γεώργιος Παπά Γεωργίου, Νικόλαος Λέκας, Σπυρίδων Στέρπης, Απόστολος Κουβελάκος, Αναγνώστης και Σωτήρης Ρουμπέσης.

Μάλιστα, οι τρεις τελευταίοι σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια των μαχών της Πολιορκίας της Ακρόπολης. Η συμμετοχή των Χαλανδραίων αγωνιστών πιστοποιείται από τους οπλαρχηγούς Ιωάννη Μακρυγιάννη και Νικόλαο Κριεζώτη.

Ο στρατηγός Μακρυγιάννης πιστοποιεί τη συμμετοχή των Χαλανδραίων στην Πολιορκία της Ακρόπολης.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα Γενικά Αρχεία του Κράτους μεταξύ 2019-2020 έφερε στο φως 22 Χαλανδραίους κατοίκους που συμμετείχαν στην Ελληνική Επανάσταση. Από τους 22 αγωνιστές, οι 9 λαμβάνουν τελικά το αριστείο που τους αναλογεί, 5 εξ αυτών το σιδερένιο αριστείο, 3 το χάλκινο και ένας αγωνιστής, ο Ιωάννης Καλόγερος λαμβάνει το αργυρό καθώς πιστοποιείται ως αξιωματικός. Βέβαια, δεν αμφισβητείται η συμμετοχή των υπολοίπων καθώς τεκμηριώνεται από τα αντίστοιχα πιστοποιητικά των οπλαρχηγών τους. Πιθανόν, λόγω των εκατοντάδων αιτήσεων, η Επιτροπή όπως φαίνεται δεν μπόρεσε να διεκπεραιώσει όλα τα αιτήματα. Κάποια επώνυμα υπάρχουν ακόμα και σήμερα στο Χαλάνδρι, όπως: Τρικαλιώτης, Ρουμπέσης, Λέκκας, Λιάσης, Μαργέτης, Κανάκης, Καλόγερος, Παπαγεωργίου, Στέρπης, Ντούσης κ.ά.

Η συμμετοχή των Χαλανδραίων στην Ελληνική Επανάσταση του 1821 εκφράστηκε σε διάφορες φάσεις του απελευθερωτικού αγώνα, κυρίως στην πολιορκία της Αχρόπολης (1826-27), στις μάχες του Χαλανδρίου, του Μαραθώνα, του Χαΐδαριου, του Πειραιά, του Καματερού και του Κερασιίνου. Παρατηρείται μεγάλη συμμετοχή στην πολιορκία της Αχρόπολης (1826-27) και στη μάχη του Χαΐδαριου. Κάποιοι, μάλιστα, πολέμησαν και εκτός Αττικής, όπως στις μάχες της Αράχωβας και της Αταλάντης. Η συμμετοχή τους σε σχέση με τον μικρό πληθυσμό του χωριού είναι αρκετά ικανοποιητική. Αν και ο αριθμός των 22 αγωνιστών αρχικά φαίνεται μικρός, διαπιστώνεται πως τουλάχιστον το 70% των ενηλίκων Χαλανδραίων (εκτός των ηλικιωμένων) συμμετείχε στην Επανάσταση. Η συμμετοχή των Χαλανδραίων κατοίκων ήταν μεγάλη σε σχέση με τον πληθυσμό. Αυτό τεκμηριώνεται από την απογραφή του 1835 και πιστοποιείται από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Ανάμεσα στους 22 αγωνιστές εντοπίστηκαν και 3 πεσόντες. Ο Απόστολος Κουβελάνος, ο Αναγνώστης Ρουμπέσης και ο Σωτήρης Ρουμπέσης. Οι Χαλανδραίοι αγωνιστές δεν λειτούργησαν ως ανεξάρτητο στρατιωτικό

σώμα. Αντίθετα, όλοι συμμετείχαν ως στρατιώτες ή υπαξιωματικοί στα σώματα άλλων οπλαρχηγών, του Ιωάννη Μακρυγιάννη, του Γεώργιου Καραϊσκάκη, του Νικόλαου Κριεζώτη, του Χατζημιχάλη, του Καρατάσου και άλλων. Ο κατάλογος με τα αριστεία, που ακολουθεί, συντάχθηκε από τις αιτήσεις των αγωνιστών και τα πιστοποιητικά των οπλαρχηγών που βρέθηκαν στα ΓΑΚ.

ΒΕΒΑΙΩΜΕΝΕΣ ΑΠΟΝΟΜΕΣ ΑΡΙΣΤΕΙΩΝ

Ονόματα αγωνιστών	Αριστεία
Ιωάννης Καλόγερος	Αργυρό
Αθανάσιος Ιωάννου	Χάλκινο
Αναστάσιος Ζάπας	Χάλκινο
Παπα-Γιώργης Ιωάννου	Χάλκινο
Απόστολος Τρικαλιώτης	Σιδερένιο
Βασίλειος Τρικαλιότης	Σιδερένιο
Γεώργιος Ρουμπέσης	Σιδερένιο
Ιωάννης Λέκκας	Σιδερένιο
Κόλιας Λέκας	Σιδερένιο

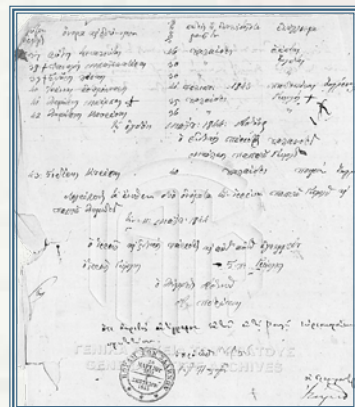
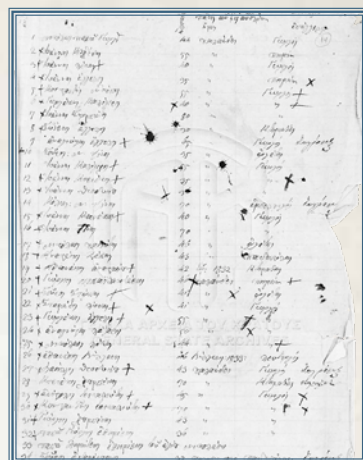
Αξίζει να αναφέρουμε πως, εκτός από τους γνωστούς ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης, εκατοντάδες αφανείς ήρωες συνέδραμαν στον Ιερό Αγώνα, θυσιάζοντας τη ζωή τους. Η έρευνα αυτή θέλησε να βγάλει από την αφάνεια τους αγωνιστές του μικρού αυτού χωριού της Επανάστασης, τους απλούς αυτούς χωρικούς που τα ονόματά τους έχουν πλέον μεγίστη σημασία για τους κατοίκους του Δήμου – όχι για να τους αποδώσουν τιμές, αλλά για να θυμηθούν πως η γη όπου κατοικούν έχει ποτιστεί με το αίμα όλων εκείνων που οραματίστηκαν μια ελεύθερη Ελλάδα. Αν και η μελέτη αυτή περιορίστηκε σε τοπικό επίπεδο, το Χαλάνδρι της Επανάστασης είναι το χωριό του κάθε Έλληνα, που μέσα του κρύβει τους ήρωες, τις παραδόσεις και τις αξίες μιας άλλης εποχής. Τέλος, οι σύγχρονοι κάτοικοι της περιοχής του Χαλανδρίου αλλά και όσοι έχουν ρίζες από τον τόπο αυτό, πιθανόν να εντοπίσουν στα ονόματα που δημοσιεύονται κάποιον πρόγονό τους.

ΟΙ ΧΑΛΑΝΔΡΑΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΣΤΑ ΠΕΔΙΑ ΤΩΝ ΜΑΧΩΝ

ΧΑΛΑΝΔΡΑΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ		ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ 1826 -27	ΠΕΡΑΙΑ	ΧΑΪΔΑΡΙ	ΧΑΛΑΝΔΡΙ	ΜΑΡΑΘΩΝΑ	ΚΕΡΑΤΣΙΝΙ	ΚΑΜΑΤΕΡΟ	ΑΤΑΛΑΝΤΗ	ΑΡΑΧΩΒΑ	ΤΡΙΚΕΡΙ	ΝΑΥΠΑΚΤΟ
1	ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΣΙΟΤΗΣ		X	X			X					
2	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ								X	X	X	X
3	ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΡΟΥΜΠΕΣΗΣ	ΣΚΟΤΩΘΗΚΕ										
4	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΖΑΠΑΣ	X										
5	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΟΥΒΕΛΑΝΟΣ	ΣΚΟΤΩΘΗΚΕ										
6	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	X		X		X						
7	ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ ΝΤΟΥΣΗΣ	X										
8	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΕΚΑΣ	X		X	X	X		X				
9	ΣΙΔΕΡΗΣ ΜΑΡΓΕΤΗΣ			X								
10	ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΣΤΕΡΠΗΣ	X	X	X								
11	ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΛΙΟΣΗΣ		X	X								
12	ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΟΥΜΠΕΣΗΣ	ΣΚΟΤΩΘΗΚΕ										
13	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
14	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΡΙΚΑΛΙΩΤΗΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
14	ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΡΙΚΑΛΙΟΤΗΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
16	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΟΥΜΠΕΣΗΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
17	ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
18	ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΝΑΚΗΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
19	ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΕΚΚΑΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
20	ΚΟΛΙΑΣ ΛΕΚΑΣ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
21	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										
22	ΠΑΠΑ ΓΙΩΡΓΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ	Δεν αναφέρονται οι μάχες										

ΕΚΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΧΑΛΑΝΔΡΑΙΩΝ ΤΟΥ 1844

1. Νικόλαος Παπαγεωργίου	44 ετών / γεωργός
2. Ιωάννης Κουρτέσης	40 ετών / ποιμένας
3. Ιωάννης Λέκας	40 ετών / γεωργός
4. Ιωάννης Άγγελος	35 ετών / ποιμένας
5. Κωνσταντής Ντούσης (ή Δούσης)	55 ετών / γεωργός
6. Γεωργάκης Καλόγερος	40 ετών / γεωργός
7. Ιωάννης Σιπάτης*	80 ετών / γεωργός
8. Σωτήριος Άγγελος	30 ετών/ κτηματίας
9. Αναγνώστης Άγγελος	65 ετών / γεωργός
10. Σπύρος Ν. Τσίνης	35 ετών / εργάτης
11. Ιωάννης Καλόγερος	55 ετών / γεωργός
12. Ιωάννης Κυριάκος	35 ετών / γεωργός
13. Ιωάννης Θεοδοσίου	36 ετών / γεωργός
14. Κόλιας Ν. Τσίνης	70 ετών / αμπελουργός
15. Ιωάννης Κανάκης	40 ετών / γεωργός
16. Ιωάννης Πίνης	70 ετών / γεωργός
17. Νικόλαος Χασιάτης	46 ετών / εργάτης
18. Αναστάσιος Ζάπας	43 ετών / παντοπώλης
19. Αθανάσιος Αναστασίου	42 ετών (ήρθε στο Χαλάνδρι το 1832) / κτηματίας
20. Γεώργιος Μπαϊρακτάρης	46 ετών / ποιμένας
21. Σπύρος Στέρπης	41 ετών / εργάτης
22. Σταμάτης Λιόσης	41 ετών / γεωργός
23. Γεωργάκης Άγγελος	55 ετών / γεωργός
24. Αναγνώστης Λάζαρος	50 ετών / γεωργός
25. Νικόλαος Λέκας	44 ετών / γεωργός
26. Αθανάσιος Βούλγαρης	46 ετών / λειτουργός*
27. Βασίλειος Θεοδοσίου	43 ετών / γεωργός
28. Κυριάκος Ρουμπέσης	70 ετών / κτηματίας
29. Απόστολος Τρικαλιώτης	45 ετών / γεωργός
30. Κωνσταντίνος Τρικαλιώτης	70 ετών / γεωργός
31. Γεώργιος Ρουμπέσης	43 ετών / γεωργός
32. Παπα-Γεώργιος	36 ετών / εφημέριος – γεωργός
33. Παπα-Δημήτριος	εφημέριος του Αγίου Νικολάου
34. Σπύρος Αδαμόπουλος	32 ετών (εκ Πελοποννήσου 1830) παντοπώλης
35. Σιδέρης Μαργέτης	50 ετών / εργάτης
36. Δημήτριος Χατζής	25 ετών / εργάτης
37. Φώτος Τρικαλιώτης	46 ετών / ράπτης
38. Παναγής Μπαϊρακτάρης	30 ετών / εργάτης
39. Σπύρος Λάσκος	30 ετών / εργάτης
40. Ιωάννης Αδαμόπουλος	41 ετών (εκ Πελοποννήσου 1843) παντοπώλης
41. Δημήτριος Μπάρπας*	35 ετών / γεωργός
42. Δημήτριος Κουράσης	36 ετών / γεωργός
43. Σιδέρης Κουράσης	Την ογδόη Μαΐου 1844 Αθήνα 40 ετών / ποιμένας Την ενδεκάτη Μαΐου 1844 Αθήνα

Ο δήμαρχος Αθηναίων
Α. Πετρακής

Ο ειδικός πάρεδρος Χαλανδρίου
Νικόλαος Παπαγεωργίου

* Δυσανάρηστο, κατά προσέγγιση. Αποδελτίωση του συγγραφέα από «ΓΑΚ, Εκλογικά Συλλογής Γεωργίου Λαδά, Σειρά #001 – Εκλογικά εντός κράτους, Φάκελος #005 – Εκλογικά έγγραφα επαρχίας Αττικής»

Φωτογραφία εξωφύλλου: 1930 Κεντρική πλατεία Χαλανδρίου. Πίσω διακρίνεται ο ναός του Αγ. Νικολάου.
Φωτογραφία οπισθοφύλλου: 1927 Χαλάνδρι η πλατεία του χωριού.